

Piotr Bórawski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ZRÓŻNICOWANIE INWESTYCJI W GOSPODARSTWACH MLECZNYCH

DIFFERENTIATION OF INVESTMENT IN DAIRY FARMS

Słowa kluczowe: gospodarstwo mleczne, inwestycje

Key words: dairy farm, investment

Abstrakt. Celem badań było poznanie i ocena działań inwestycyjnych w gospodarstwach mlecznych w regionie FADN Mazowsze i Podlasie. W pracy wykorzystano dane pierwotne pochodzące z badań własnych przeprowadzonych w 2013 r. w tym regionie na grupie 100 gospodarstw wybranych w sposób celowy. W badaniach wykorzystano metodę ankiety z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu. Z badań wynika, że w 2012 r. najczęściej inwestowano w maszyny i narzędzia, ziemię oraz materiały do inwestycji budowlanych. Właściciele badanych gospodarstw najczęściej planowali zakup ziemi i zwierząt hodowlanych.

Wstęp

Inwestycja jest to działanie polegające na terażniejszym wyrzeczeniu dla przyszłych korzyści, charakteryzujące się tym, że terażniejszość jest względnie pewna, a przyszłość niepewna [Johnson 2000]. Wejście Polski do Unii Europejskiej (UE) i rozwój gospodarczy wymaga od uczestników rynku oraz samorządów coraz bardziej kreatywnego myślenia w zakresie przeprowadzanych inwestycji [Brdulak 2005]. Według metodologii Głównego Urzędu Statystycznego „nakłady na inwestycje są to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie istniejących obiektów majątku trwałego” [Rogowski 2004].

Inwestycje są szczególnie ważne w gospodarstwach rolnych. Ich wysokość jest uzależniona od dochodu, który jest w stanie osiągnąć gospodarstwo rolne [Orłowska 2013]. Działalność inwestycyjna w gospodarstwach rolnych zależy od wielu czynników, w tym od zmiennych makroekonomicznych, uwarunkowań rynkowych oraz sytuacji finansowej gospodarstw [Bórawski 2004].

Szczególnie ważne w inwestycjach jest wsparcie finansowe z UE. Inwestycje sprzyjają poprawie dochodowości gospodarstw rolnych, konkurencyjności na jednolitym rynku oraz w wyniku ich przeprowadzania poprawia się dobrostan zwierząt i ochrona środowiska [Wasąg 2009]. Aby ubiegać się o wsparcie finansowe na inwestycje z UE, gospodarstwa rolne powinny spełniać warunki *cross compliance*, czyli powinny być wyposażone w infrastrukturę chroniącą środowisko [Sadowski, Girzycka 2012]. Inwestycje w gospodarstwie rolnym można podzielić na dwie grupy [Gołębiewska 2010, Sierpińska, Jachna 2005, Ziółkowska 2006, Zajac 2012]:

- inwestycje odtworzeniowe, służące odtworzeniu zużytego majątku i zastąpieniu wyeksploatowanych środków trwałych,
- inwestycje rozwojowe, służące poprawie produktywności gospodarstwa, w wyniku których realizacji następuje zwiększenie posiadanego majątku trwałego.

Podejmowanie działań inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych świadczy o tym, że ich właściciele posiadają orientację rynkową, powiększają rozmiary produkcji oraz modernizują gospodarstwa [Zajac 2012].

Inwestycje w gospodarstwach rolnych umożliwiają odnowienie aktywów trwałych, co przekłada się na poprawę procesów produkcyjnych, dobrostanu zwierząt, rozwoju gospodarstw, a w konsekwencji wzrost dochodu z gospodarstwa [Czubak 2012].

Material i metodyka badań

Celem badań była ocena inwestycji w gospodarstwach mlecznych. Badania przeprowadzono w regionie FADN Mazowsze i Podlasie w 2013 r., a obejmowały one informacje z całorocznej działalności za 2012 r. Respondentów poproszono o przedstawienie opinii na temat realizowanych inwestycji oraz określenie kwot pieniężnych przeznaczanych na inwestycje. W badaniach wykorzystano metodę ankiety oraz zastosowano kwestionariusz wywiadu. Badaną populację gospodarstw podzielono na 6 grup w zależności od obszaru gospodarstw: do 10 ha UR (6 gospodarstw), 10,1-20 ha (25 gospodarstw), 20,1-30 ha UR (14 gospodarstw), 30,1-40 ha UR (22 gospodarstwa), 40,1-50 ha UR (9 gospodarstw) i powyżej 50 ha UR (24 gospodarstwa).

W celu bardziej szczegółowej analizy gospodarstw policzono wskaźnik reprodukcji jako stosunek wartości inwestycji do majątku trwałego [Goraj, Mańko 2009].

Wyniki badań

W pierwszym etapie badań dokonano charakterystyki objętych badaniami gospodarstw. Powierzchnia gospodarstw wahała się od 3 do 300 ha, co dało średni obszar 46,3 ha, który był dużo większy od takiego obszaru w Polsce (8,2 ha w 2010 r.). Za ważne uznano poznanie inwestycji w zależności od obszaru gospodarstwa. Najwyższą wartość inwestycji średnio na gospodarstwo w danej grupie uzyskano w gospodarstwach o powierzchni 40,1-50 oraz powyżej 50 ha. Wynik ten wskazuje na największe możliwości rozwojowe tych gospodarstw. Najwięcej inwestowano w gospodarstwach o powierzchni 10,1-20 ha, co wynikało prawdopodobnie z tego, że są to stosunkowo małe gospodarstwa i ich właściciele muszą podejmować inwestycje, żeby przetrwać oraz dostosować podmioty do standardów UE.

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw w zależności od obszaru gospodarstwa

Table 1. Characteristic of surveyed farms according to farm area

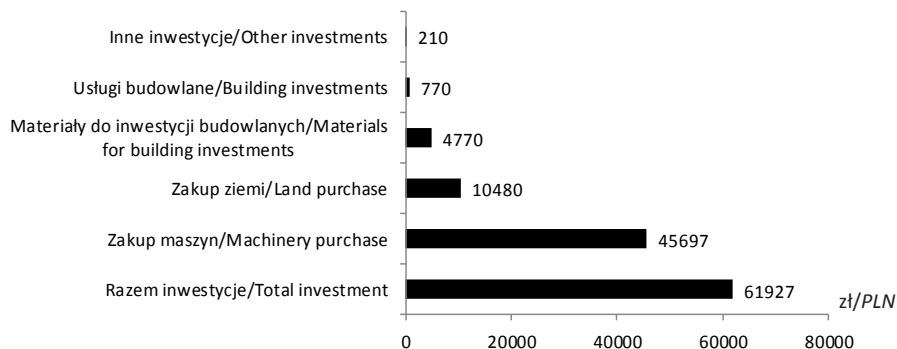
Wyszczególnienie/Specification	Grupy obszarowe gospodarstw rolnych/Farm area groups [ha]					
	do/up to 10	10,1-20	20,1-30	30,1-40	40,1-50	powyżej/over 50
Powierzchnia użytków rolnych/ Area of farm land [ha]	6,66	15,71	25,71	36,83	44,36	106,07
Wartość inwestycji [zł]/Value of investment [PLN]	9166,7	10259,3	9207,7	87454,6	137333,3	105666,7

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Z badań wynika, że łączna wartość inwestycji w gospodarstwach wynosiła średnio 61 927 zł w 2012 roku (rys. 1). Chociaż wartość inwestycji nie była duża, to jednak wpływała na poprawę funkcjonowania gospodarstw. Niewielka wartość inwestycji w 2012 roku mogła wynikać z konsekwencji kryzysu finansowego, jak również z faktu, że część inwestycji została zrealizowana we wcześniejszym okresie funkcjonowania wsparcia unijnego. Pomimo ujemnych skutków kryzysu, konsekwencje jego byłyby jeszcze większe, gdyby nie wsparcie z UE [Grzelak 2013].

Pierwszą i najważniejszą grupę inwestycji stanowił zakup maszyn. Respondenci zakupywali: ciągniki, siewniki, wozy asenizacyjne, opryskiwacze, prasy rolujące. Szeroki zakres zakupywanych maszyn świadczy o dużym zapotrzebowaniu na środki produkcji w rolnictwie oraz o zróżnicowanej działalności gospodarstw. Inwestycje w maszyny i środki techniczne pozwalają na zmniejszenie nakładów pracy ludzkiej, a także na poprawę jakości produktów oraz oddziałują mniej szkodliwie na środowisko, w porównaniu do zużytych środków technicznych [Wasąg 2009]. W dalszej kolejności właściciele gospodarstw mlecznych zakupywali ziemię. Średnia wartość to około 10 tys. zł. Nie były to duże inwestycje, zważywszy jednak na fakt, że nie wszyscy rolnicy zakupywali ziemię, średni obszar ziemi o jaki w 2012 roku powiększono podmioty wynosił 0,5 ha. Na trzecim miejscu uplasowały się materiały do inwestycji budowlanych oraz koszty usług budowlanych. Najczęściej dotyczyły one remontów budynków i zakupu nowego wyposażenia, np. dojarek.

Rysunek 1. Średnia wartość nakładów inwestycyjnych w badanych gospodarstwach w 2012 r.

Figure 1. Average value of investment outlays in surveyed farms in 2012

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Najwyższe wydatki na zakup ziemi odnotowano w grupie gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha. W tej grupie rolnicy wydali przeciętnie więcej niż 35 000 zł, co pozwoliło im na zakup średnio 1,5 ha ziemi. Z kolei na inwestycje w maszyny wydano najwięcej w największych obszarowo grupach gospodarstw, tzn. 30,1-40, 40,1-50 oraz powyżej 50 ha. Również wartość materiałów do inwestycji budowlanych oraz usług budowlanych były najwyższe w grupie gospodarstw obszarowo największych. Z badań wynika, że obszar gospodarstwa i potencjał konkurencyjny decydowały o możliwościach rozwojowych. W objętych badaniami gospodarstwach rolnych osiągnano wartość inwestycji zbliżoną do gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną FADN (średnio 119 041 zł na gospodarstwo w regionie FADN Mazowsze i Podlaskie oraz 125 000 zł w regionie Pomorze i Mazury w grupie ekonomicznej 100 < euro < 500 w 2010 r.).

Ważnych informacji dostarcza analiza wskaźnika reprodukcji środków trwałych. Wartość wskaźnika powyżej 1% osiągnięto w trzech największych obszarowo gospodarstwach. Może to świadczyć o najwyższych możliwościach rozwojowych tych podmiotów i ich sile ekonomicznej. Wskaźnik reprodukcji osiągnął wartości najniższe w najmniejszych obszarowo gospodarstwach. Był on także analizowany w zależności od wielkości ekonomicznej przez Orłowską [2013]. Z analiz autorki wynikało, że gospodarstwa o najniższej wielkości ekonomicznej, tzn. < 25 euro, osiągnęły ujemną wartość wskaźnika reprodukcji, czyli zużycie środków trwałych przewyższało realizowane inwestycje. Wskaźnik ten ulegał zwiększeniu wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw.

Na rysunku 2 przedstawiono ocenę respondentów dotyczącą przeprowadzonych inwestycji w ciągu ostatnich trzech lat. Największy odsetek respondentów przeprowadzał inwestycje w maszyny (65%). Tego rodzaju inwestycje przyspieszają proces modernizacji gospodarstw rolnych oraz poprawiają efektywność gospodarowania. Następną inwestycją wskazaną przez 41% respondentów były budynki gospodarcze. Powodują one poprawę dobrostanu zwierząt. Choć inwestycje w objętych badaniami gospodarstwach nie przekładały się na znaczący wzrost dochodów, to jednak miały one korzystny wpływ na środowisko, co pomaga w ochronie dóbr publicznych [Grzelak 2013]. Kolejną inwestycją pod względem liczby wskazań był zakup środków transportu. Obejmowały one zakup samochodów ciężarowych wykorzystywanych do transportu produktów rolnych.

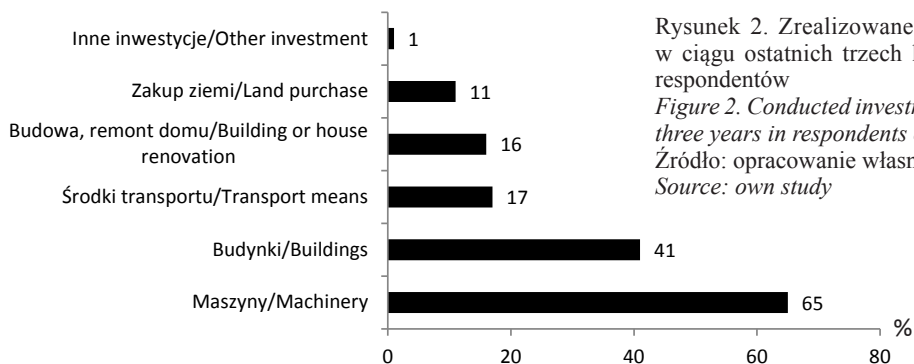
Realizowane inwestycje w gospodarstwie rolnym często mogą mieć miejsce przez wykorzystanie wsparcia finansowego z UE. Takie działania przyczyniają się do obniżenia kosztów gospodarowania. Jednak wsparcie to trafia najczęściej do gospodarstw najbardziej rozwojowych [Wasąg 2009, Drożdżel 2007]. W zakresie wykorzystania wsparcia finansowego na inwestycje można zaobserwować regionalne zróżnicowanie. Najwyższym wykorzystaniem środków finansowych na inwestycje charakteryzowały się gospodarstwa z województw: podlaskiego – 676,2 zł/ha, kujawsko-pomorskiego – 586 zł/ha oraz mazowieckiego – 580,2 zł/ha. Najniższym zaś,

Tabela 2. Charakterystyka przeprowadzonych inwestycji w 2012 r. w zależności od obszaru gospodarstwa
 Table 2. Characteristic of conducted investment in 2012 according to farm area

Wyszczególnienie/Specification	Grupy obszarowe gospodarstw rolnych/Farm area groups [ha]					
	do/ up to 10	10,1-20	20,1-30	30,1-40	40,1-50	powyżej/ over 50
Zakup ziemi [zł]/Land purchase [PLN]	-	-	-	6 136,4	7 000,0	35 416,7
Zakup maszyn[zł]/ Machinery purchase [PLN]	91 66,7	4 555,6	9 207,7	76 772,7	127 000,0	60 000,0
Materiały do inwestycji budowlanych [zł]/ Materials for building investment [PLN]	-	5 148,2	-	3 181,8	3 333,3	9 916,7
Usługi budowlane [zł]/Building investment [PLN]	-	555,6	-	454,5	-	2 166,7
Inne inwestycje [zł]/ Other investment [PLN]	-	-	-	9 091,0	-	41,7
Razem/Total	91 66,7	10 259,3	9 207,7	87 454,6	137 333,3	105 666,7
Wartość majątku trwałego [zł]/ Value of fixed assets [PLN]	1 072 923	1 283 449	1 498 073	2 023 546	2 338 807	4 557 871
Reprodukcja środków trwałych/ Reproduction of fixe assets [%]	0,8	0,8	0,6	4,3	5,9	2,3

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Rysunek 2. Zrealizowane inwestycje w ciągu ostatnich trzech lat w opinii respondentów

Figure 2. Conducted investments in last three years in respondents opinion

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

charakteryzowały się gospodarstwa z województw: podkarpackiego – 197,1 zł/ha oraz zachodniopomorskiego – 293,9 zł/ha [Raport z wyników... 2011].

Stosunkowo duży odsetek respondentów w ciągu ostatnich trzech lat przeprowadzał inwestycje w budowę lub remont domu, które umożliwiły poprawę warunków bytowych rodzin rolniczych.

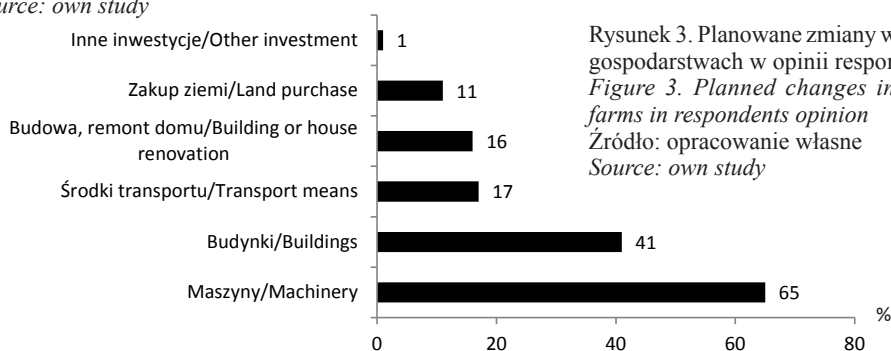
Za ważne uznano również poznanie inwestycji zrealizowanych w ciągu ostatnich trzech lat w poszczególnych grupach obszarowych gospodarstw. W maszyny zainwestowało najwięcej gospodarstw w grupie obszarowej powyżej 50 ha. W budynki najwięcej inwestowało w grupach obszarowych 20,1-20 oraz 20,1-30 ha. Te grupy gospodarstw często dostosowywały działalność do standardów unijnych. Natomiast w środki transportu inwestowało najwięcej gospodarstw o powierzchni 40,1-50 ha oraz powyżej 50 ha UR. Ze względu na duże rozmiary prowadzonej produkcji roślinnej i zwierzęcej, właściciele tych gospodarstw inwestowali w środki transportu, co w konsekwencji pozwoliło ograniczyć koszty i wykonywane dla nich usługi transportowe przez podmioty zewnętrzne. Z kolei w budowę lub remont domu inwestowało najwięcej gospodarstw obszarowo najmniejszych. Wynikało to z faktu, że właściciele tych gospodarstw często poszukiwali alternatywnych źródeł dochodów związanych z agroturystyką i pozarolniczą działalnością gospodarczą, co związane było z koniecznością posiadania budynków mieszkalnych w dobrym stanie.

Ważnym działaniem dla rozwoju gospodarstw rolnych jest planowanie zmian i przyszłych

Tabela 3. Odsetek przeprowadzonych inwestycji w ciągu ostatnich trzech lat w zależności od obszaru gospodarstwa
 Table 3. Share of conducted investments in the last three years according to farm area

Wyszczególnienie/Specification	Grupy obszarowe gospodarstw rolnych/Farm area groups [ha]					
	do/up to 10	10,1-20	20,1-30	30,1-40	40,1-50	powyżej/over 50
	%					
Budynki/Buildings	33,3	44,4	53,8	36,4	33,3	37,5
Maszyny/Machinery	50,0	59,3	69,2	63,6	44,4	75,0
Środki transportu/Transport means	16,7	14,8	7,7	13,6	22,2	25,0
Budowę lub remont domu/Building or house renovation	33,3	11,1	7,7	13,6	11,1	25,0
Zakup ziemi/Land purchase	33,3	11,1	-	13,6	-	12,5

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Rysunek 3. Planowane zmiany w badanych gospodarstwach w opinii respondentów
 Figure 3. Planned changes in surveyed farms in respondents opinion
 Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

inwestycji. Funkcja planowania jest ważna, ponieważ wyznacza przyszłe kierunki działania. Z badań wynika, że największy odsetek rolników planował zakup ziemi. Inwestycje w ziemię są potrzebne dla rozwoju gospodarstw. Z jednej strony, umożliwiają zwiększenie rozmiarów produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz uzyskiwanie stałych dochodów w formie dopłat, a z drugiej, stanowią lokatę kapitału (rys. 3). W rozwoju gospodarstw mlecznych ważne są inwestycje w zakup zwierząt. Dotyczą one szczególnie zakupu wysokomlecznych ras krów. Tego rodzaju inwestycje poprawiają wydajność mleczną oraz obniżają koszty. Jednak bydło wysokomleczne ma wysokie wymagania żywieniowe, co zmusza rolników do lepszego dbania o zwierzęta m.in. w tym zakresie.

W dalszej kolejności respondenci wskazali na zmiany kierunku produkcji. Takie działanie jest najbardziej wskazane dla małoobszarowych gospodarstw utrzymujących krowy o małej wydajności mlecznej oraz posiadających nieduże stada krów. Wśród innych planowanych zmian respondenci wymienili zakup maszyn. Tylko 2% respondentów wskazało na zaprzestanie produkcji.

Podsumowanie i wnioski

1. Badane gospodarstwa mleczne w regionie FADN Mazowsze i Podlasie dokonywały inwestycji poprawiających ich efektywność i konkurencyjność oraz dobrostan zwierząt. W objętych badaniami gospodarstwach inwestowano najwięcej w środki trwałe (maszyny oraz podstawowe stado zwierząt), w tym w maszyny oraz zakupywano materiały do inwestycji budowlanych (zakup pustaków, cegły, stali, pokrycia dachowego, wyposażenia budynków inwentarskich). Choć średnia wartość inwestycji liczona na gospodarstwo nie była duża, to jednak były one ważne w dostosowaniu gospodarstw do standardów UE.
2. Najwyższą wartość inwestycji w maszyny i urządzenia odnotowano w grupie gospodarstw 40,1-50 oraz powyżej 50 ha UR. W grupie gospodarstw obszarowo największych inwestowano najwięcej w zakup ziemi, materiały do inwestycji budowlanych (zakup pustaków, cegieł, cementu, stali, pokrycia dachowego i wyposażenia budynków inwentarskich) oraz usługi bankowe.

3. W objętych badaniami gospodarstwach planuje się zakup ziemi oraz zwierząt. Realizacja inwestycji w ziemię pozwoli na osiągnięcie wyższego potencjału konkurencyjnego, większej niezależności w zakresie żywienia zwierząt oraz będzie lokatą kapitału. Z kolei inwestycje w wysokomleczne zwierzęta pozwolą na uzyskanie wyższej wydajności mlecznej w gospodarstwie, poprawę efektywności oraz dochodowości gospodarstw.
4. Wskaźnik reprodukcji środków trwałych był najwyższy w grupach gospodarstw powyżej 30 ha UR. Oznacza to, że wartość inwestycji w tych gospodarstwach przewyższała wartość zużycia majątku trwałego, co dowodzi, że w tych gospodarstwach istnieją możliwości poprawy potencjału konkurencyjnego.

Literatura

- Brdulak J. 2005: *Rozwój elementów infrastruktury życia społeczno-gospodarczego*, SGH, Warszawa, 165-166.
- Bórawski P. 2004: *Potrzeby inwestycyjne i wyposażenie w środki mechanizacji gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka*, Probl. Inż. Rol., 3(45), 65-72.
- Czubak W. 2012: *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej wspierających inwestycje w gospodarstwach rolnych*, J. Agribus. Rural Dev., 3/25, 57-67.
- Drożdżel L. (red.). 2007: *ARiMR. Trzy lata po akcesji*, ARiMR, Warszawa, 69-141.
- Gołębiowska B. 2010: *Kierunki podejmowanych działań inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych o zróżnicowanych powiązaniach z otoczeniem*, Roczn. Nauk Rol., seria G, t. 97, z. 4.
- Goraj L., Mańko S. 2009: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*, Difin, Warszawa, 162-169.
- Grzelak A. 2013: *Ocena procesów inwestycyjnych w rolnictwie w Polsce w latach 2000-2011*, J. Agribus. Rural Dev., 2(28), 111-120.
- Johnson H. 2000: *Ocena projektów inwestycyjnych*, Liber, Warszawa.
- Orłowska J.M. 2013: *Regionalne zróżnicowanie inwestycji w gospodarstwach rolnych o różnej wielkości ekonomicznej w świetle danych FADN*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XV, z. 3, 251-256.
- Raport z wyników. Powszechny spis rolny. 2010.* 2011: GUS, Warszawa.
- Rogowski W. 2004: *Rachunek efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków, 11-14.
- Sadowski A., Girzycka W. 2012: *Charakterystyka gospodarstw korzystających ze wsparcia inwestycji modernizacyjnych i dostosowawczych na tle innych form pomocy Unii Europejskiej*, J. Agribus. Rural Dev., 1/23, 123-133.
- Sierpińska M., Jachna T. 2005: *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa.
- Wasąg Z. 2009: *Wpływ dofinansowania unijnego na modernizacje techniczną gospodarstw rolnych w Polsce*, Inż. Rol., 8/17, 267-273.
- Zajac D. 2012: *Inwestycje jako czynnik modernizacji gospodarstw rolnych z działalnością pozarolniczą*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Modernizacja dla spójności społeczno-ekonomicznej w czasach kryzysu*, z. 26, Wyd. URz, Rzeszów, 284-294.
- Ziółkowska J. 2006: *Metody oceny efektywności projektów inwestycyjnych w agrobiznesie*, Studia i Monografie. IERiGŻ-PIB, Warszawa.

Summary

The aim of the study was to investigate and evaluate the activities of investment in dairy farms in the region of Mazowsze and Podlasie. Implementing studies were used primary data on the basis of own research conducted in 2013 in the region of Mazowsze and Podlasie on a group of 100 households selected in a targeted manner. The study used a survey method using questionnaire interview. The research shows that most in 2012 invested in machinery and tools, land and materials for construction projects. Owners frequently surveyed households plan to purchase land and livestock.

Adres do korespondencji
dr Piotr Bórawski
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Plac Łódzki 2, 10-957 Olsztyn
e-mail: pboraw@uwm.edu.pl